

Hemşirelerin çocuk ve yetişkinlere COVID-19 sürecinde bakım vermeye yönelik düşünceleri

Nurses' views on caring for children and adults during COVID-19

Vildan Apaydın Cırık¹, Bahar Aksoy²

¹Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Karaman, Türkiye

²Gümüşhane Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Gümüşhane, Türkiye

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın amacı, COVID-19 sürecinde hemşirelerin çocuk ve yetişkinlere bakım vermeye yönelik düşüncelerini belirlemektir.

Yöntem: Tanımlayıcı türde yapılan bu araştırma, Haziran-Ağustos 2021 tarihleri arasında, bir devlet hastanesinde çalışmakta olan 139 hemşire ile gerçekleştirilmiştir. Veriler, araştırmacılar tarafından yüz yüze "Tanımlayıcı Bilgi Formu" ve "COVID-19 sürecinde Hemşirelerin Bakım Düşüncelerine Yönelik Soru Formu" kullanılarak toplanmıştır.

Bulgular: Hemşireler "Çocuklarda COVID-19 hastalığının daha hafif semptomlarının olması, çocukların kronik hastalıklarının daha az olması, çocuklarda COVID-19'un iyi klinik seyrinin olması ve ölüm oranlarının düşük olması" nedenleriyle yetişkinlere kıyasla çocuk hastalara daha kolay bakım vereceklerini ifade etmişlerdir. Hemşirelerin COVID-19 sürecinde yetişkin hastalara kolay bakım vermeye yönelik düşünceleri "Yetişkinler için belirli bir tedavi protokolünün olması ve semptomlarının belirgin olması" olarak belirlenmiştir. Hemşireler, yetişkinlere kıyasla "Çocuklarda COVID-19 hastalığı semptomlarının net olmaması, klinik tablosunun belirsiz olması, yoğun bakım sürecindeki çocukların ebeveynlerinin yanında olmaması, COVID-19'un sürekli varyantlarının değişmesi ve semptomların çocuklarda değişmesi ve COVID-19 hastalığının çocuklarda tespiti ve değerlendirmesi hakkında bilgi eksikliği olması" nedenleriyle çocuk hastalara daha zor bakım verebileceklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca, hemşireler, çocuklara kıyasla "yetişkinlerde COVID-19 hastalığına ek kronik hastalıkların olmasının bu süreci zorlaştırması, COVID-19 hastalığının ağır seyretmesi ve yetişkin hastaların bakımının fazla fiziksel güç gerektirmesi" nedenleriyle yetişkin hastalara daha zor bakım verebileceklerini belirtmişlerdir.

Sonuçlar: Araştırmada COVID-19 hastalığının çocuk ve yetişkin hastalarda semptomların ve klinik seyrinin farklılık göstermesinin hemşirelerin bakım vermeye yönelik düşüncelerini etkilediği bulunmuştur. Bu nedenle, hemşirelerin COVID-19 hastalığının semptomları ve klinik seyri hakkında eğitim kurslarının düzenlenmesi ve hemşirelerin bakım kalitesini artırmaya yönelik hemşireler için kanıta dayalı rehberler geliştirilmesi önemlidir.

Anahtar kelimeler: bakım; COVID-19; çocuk; hemşire; yetişkin

ABSTRACT

Aim: This study investigated during COVID-19 nurses' views on caring for children and adults.

Methods: This was a descriptive study conducted between June and August 2021. The sample consisted of 139 nurses of a public hospital. Data were collected using a "Descriptive Characteristics Questionnaire" and a "Questionnaire on Nurses' Views on Care during COVID-19".

Results: Nurses stated that it might be easier to care for children because "children have fewer chronic diseases, develop less severe symptoms of COVID-19, die from the disease less often, and have a better clinical course". Nurses found it easy to care for adults because there is a specific treatment protocol, and their symptoms are evident. For some, it might be harder to care for children because they "present with unclear symptoms of COVID-19 due to variants, have a vague manifestation, and do not have their parents with them during their stay in ICUs, and also because nurses have gaps in their knowledge of COVID-19 in children". Nurses added that it might be more challenging to care for adults because they have "chronic diseases, present with severe symptoms, and also because nurses need more physical power".

Conclusion: Nurses have different views on caring for children and adults with COVID-19 due to symptoms of varying severity and different clinical courses. Hospitals should train nurses on COVID-19 and develop guidelines to improve the quality of nursing care.

Keywords: care; COVID-19; child; nurse; adult

Giriş

Koronavirüsün (SARS-CoV-2) sebep olduğu "COVID-19 hastalığı", 31 Aralık 2019 tarihinde Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkmıştır (Huang ve ark., 2020; Lu ve ark., 2020). COVID-19 hastalığı, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 11 Mart 2020 tarihinde "salgın" olarak bildirilmiştir (World Health Organization, 2021a). Pandeminin ortaya çıktığı aylardan beri dünya çapında milyonlarca insan, yaşanan COVID-19 hastalığından oldukça etkilenmiştir (Huang ve ark., 2020; Lu ve ark., 2020). DSÖ yayınladığı raporda, 226.844.344 COVID-19 vakası olduğunu ve 4.666.334 kişinin COVID-19 kaynaklı hayatını kaybettiğini bildirilmektedir (World Health Organization, 2021b). Son yayınlanan raporlar dâhil olmak üzere çocuk ve yetişkin COVID-19 tanılı hastaların vaka ve

ölüm sayılarının ayrımı net olarak belirtilmemektedir (Demirçelik & Kanık, 2020; World Health Organization, 2021b). Buna rağmen, yapılan çalışmalara göre, Dünya'da ve Türkiye'de çocuk vaka sayısı yetişkin vaka sayısına oranla oldukça azdır (Kang, 2020; Wu & McGoogan, 2020; Yılmaz ve ark., 2020). Hastalığın ilk ortaya çıktığı Çin'de ilk araştırmaların çoğunluğunun yetişkin hastanelerinde yapılması "çocuk vakalarının" daha az bildirilmesine neden olan bir durumdur (Wu & McGoogan, 2020; Guan ve ark., 2020). Çocuk vakaları tüm dünyada yayılım göstermesine rağmen, COVID-19 hastalığının seyrinin yetişkin hastalara oranla çocukluklarda daha hafif veya asemptomatik olması pek çok çocuğun test edilmemesine neden olmuştur. Bu nedenle, çocuk hastalarda COVID-19'un "epidemiolojik ve klinik tablosu" tam olarak

tespit edilememektedir (Al-Tawfiq, 2020; Bosnalı & Tander, 2020; Choi, Kim, Kang, Kim & Cho, 2020; Huang ve ark., 2020). İlk çocuk COVID-19 olgusu 20 Ocak 2020 tarihinde Çin'de görülmüştür (Chan ve ark., 2020). Yapılan başka çalışmalarda COVID-19 tanılı çocuk vakalarının oranı sırasıyla %1.3, %1.7 ve %8.1 olarak belirtilmiştir (Bi ve ark., 2020; Costi, Caporali & Cimaz, 2020; Centers for Disease Control and Prevention, 2021).

COVID-19 hastalığı "klinik bulguları" bakımından da çocuk ve yetişkin hastalar arasında farklılık göstermektedir (Shen ve ark., 2020; Huang ve ark., 2020). Çocuk COVID-19 hastalarında "baş ağrısı, öksürük, boğaz ağrısı, yorgunluk, bulantı, kusma, dispne, takipne, faringeal konjesyon, yüksek ateş, tat/koku kaybı, kas ve eklem ağrıları" görülen belirtiler arasındadır (Besli ve ark., 2021; Qiu ve ark., 2020; Yılmaz ve ark., 2020; Zhang ve ark., 2020). Yapılan başka bir çalışmada ise çocuk COVID-19 vakalarının çoğunluğunun hafif-orta derecede klinik özellikler gösterdiği ve sadece birkaç vakada ciddi semptomların geliştiği belirtilmiştir (Guo ve ark., 2020). Türkiye'de yapılan bir çalışmada, COVID-19'lu tüm çocukların %95'inden fazlası asemptomatik, hafif veya orta dereceli vakalar olduğu da saptanmıştır (Yılmaz ve ark., 2020).

Yetişkin COVID-19 tanısı alan hastalarda ise yüksek ateş, nefes darlığı, öksürük, boğaz ağrısı, burun tıkanıklığı, kas ağrısı, yorgunluk, halsizlik, titreme, bulantı, kusma, ishal, tat ve koku duyusunda azalma gibi farklı semptomlarla seyreden COVID-19 hastalığı, ilerleyen vakalarda ise pnömoni ve ölüm gelişebilmektedir (Huang ve ark., 2020; Lu ve ark., 2020; Pan ve ark., 2020; Stokes ve ark., 2020; Menni ve ark., 2020; Kang, 2020). Pan ve arkadaşlarının (2020) yaptıkları çalışmada, COVID-19 hastalarında iştahsızlık, ishal, kusma ve karın ağrısı gibi sindirim semptomlarının yaygın olduğunu, hastalığın şiddeti arttıkça bu semptomların daha belirgin hale geldiği belirtilmiştir (Pan ve ark., 2020). Wu & McGoogan yaptıkları çalışmalarında, COVID-19 hastalarının yaşının artması ile beraber klinik tablonun ağırlaştığını, 80 yaş ve üzeri olan hastalarda gençlere göre ölüm oranının üç kat daha fazla olduğu belirtilmiştir (Wu & McGoogan, 2020). Yapılan başka bir çalışmada ise COVID-19 hastalarının 80 yaş altı ölüm oranı %0.3 iken 80 yaş üstünde %9.3 olduğu saptanmıştır (Kang, 2020).

COVID-19 pandemisi "hem çocukları hem de yetişkinleri" etkileyen ciddi bir hastalıktır (Huang ve ark., 2020; Shen ve ark., 2020; Yılmaz ve ark., 2020; Zhang ve ark., 2020). COVID-19 tanılı veya hastalık şüphesi bulunan hastalarla yakın temasta bulunan hemşireler, "daha önceki deneyimlerinden farklı bir süreç izleyen bakım yönetimi, kişisel koruyucu ekipman ile saatlerce çalışma, vakaların günden güne artması, çalışma sürelerinin uzaması, bulaş riski, bu süreçte aldıkları ağır iş yükleri, fiziksel ve psikolojik sorunlar, yorgunluk ve tükenmişlik" gibi birçok zorluk ve risk ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Kıraner & Terzi, 2020). COVID-19 hastalığının çocuk ve yetişkin hastalarda farklı semptomlar göstermesi, çocuklarda hastalığın asemptomatik olması, hastaların bakım gereksinimlerinin ve bakıma verdikleri cevapların farklı olması nedeniyle hemşireler bakım vermekte zorlanmaktadır (Huang ve ark., 2020; She, Liu & Liu, 2020; Yılmaz ve ark., 2020; Shen ve ark., 2020; Zhang ve ark., 2020). Hemşirelerin gözlemleri, girişimleri, bakım vermeye yönelik düşünceleri çocuk ve yetişkin COVID-19 tanılı hastaların hemşirelik bakım uygulamaları açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle, hemşirelerin çocuk ve yetişkinlere COVID-19 sürecinde bakım vermeye yönelik düşüncelerinin değerlendirilmesi oldukça

önem taşımaktadır. Literatürde bu konu hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanılmaması hem çalışmanın güçlü yanının oluşturmada hem de gelecekte yapılacak olan çalışmalara temel bir veri sağlayacağı düşünülmektedir.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, COVID-19 sürecinde hemşirelerin çocuk ve yetişkinlere bakım vermeye yönelik düşüncelerini belirlemektir.

Yöntem

Araştırma deseni

Bu araştırma, tanımlayıcı ve kesitsel türde yapılmıştır.

Araştırmanın evreni ve örnekleme

Araştırmanın evrenini, bir devlet hastanesinde Haziran-Ağustos 2021 tarihleri arasında çalışan 162 hemşire oluşturmaktadır. Araştırma örnekleminde, örneklem seçim yöntemi kullanılmaksızın araştırma evrenini oluşturan tüm hemşirelere ulaşılmaya hedeflenmiştir. Bu çalışma, araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden toplam 139 hemşire ile yürütülmüştür. Böylece toplam evrenin büyük bir çoğunluğuna (%85.8) ulaşılmıştır.

Veri toplama araçları

Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından hazırlanan "Tanımlayıcı Bilgi Formu" ve "COVID-19 sürecinde Hemşirelerin Bakım Düşüncelerine Yönelik Soru Formu" ile toplanmıştır.

Tanımlayıcı Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından literatür incelenmesi (Kıraner & Terzi, 2020; Huang ve ark., 2020; Yılmaz ve ark., 2020) ile geliştirilmiş tanımlayıcı bilgi formu; hemşirelerin cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, medeni durumu, çalışma süresi ve çalışılan kliniğin yer aldığı sorulardan oluşmaktadır.

COVID-19 Sürecinde Hemşirelerin Bakım Düşüncelerine Yönelik Soru Formu

Araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda (Al-Motlaq ve ark., 2021; Huang ve ark., 2020; Kaslow ve ark., 2021; Lu ve ark., 2020; Rezaee, Mardani-Hamooleh & Seraji, 2020; Shen ve ark., 2020; Yılmaz ve ark., 2020; Zhang ve ark., 2020) oluşturulan bu formda; hemşirelerin COVID-19 sürecinde çocuk ve yetişkin hastalara bakım vermeye yönelik düşüncelerini değerlendiren açık ve kapalı uçlu sorular yer almaktadır. Bu sorular; COVID-19 sürecinde yetişkinlere kıyasla çocuk hastalara daha kolay bakım hizmeti verebilirim. Çünkü; ".....", COVID-19 sürecinde çocuklara kıyasla yetişkin hastalara daha kolay bakım hizmeti verebilirim. Çünkü; ".....", COVID-19 sürecinde yetişkinlere kıyasla çocuk hastalara daha zor bakım hizmeti verebilirim. Çünkü; ".....", COVID-19 sürecinde çocuklara kıyasla yetişkin hastalara daha zor bakım hizmeti verebilirim. Çünkü; "....." şeklindedir.

Soru formu uygulanmadan önce, anlaşılabilirliği ve uygulanabilirliği 12 hemşireye pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama kapsamına alınan hemşireler araştırmaya dahil edilmemiştir.

Verilerin toplanması

Veriler, araştırmacılar tarafından araştırmanın yürütüldüğü devlet hastanesinde çalışan hemşirelerden anket yöntemi ile toplanmıştır. Veriler, Haziran-Ağustos 2021 tarihleri arasında yüz-yüze görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır.

İstatistiksel Analiz

Verilerin kodlanması ve istatistiksel analizler bilgisayar ortamında Statistical Package for Social Sciences (SPSS) 23 paket programında yapılmıştır. Araştırmanın verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistikler olarak sayı, ortalama,

yüzde ve standart sapma kullanılmıştır. Araştırmaya katılan hemşireler COVID-19 sürecinde çocuk ve yetişkinlere bakım vermeye yönelik düşüncelerini birden fazla yanıt ile bildirmişlerdir. Ankette yer alan açık uçlu sorulara verilen yanıtlar gruplandırılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma için bir üniversitenin Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan etik kurul izni (14/04/2021 tarihli 2021/3 nolu), Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nden araştırma onayı (17/04/2021 tarihli) alınmıştır. Bununla birlikte, çalışmanın yürütülebilmesi için, T.C. Sağlık Bakanlığı İl Sağlık Müdürlüğü ve araştırmanın yapıldığı hastaneden kurum izni alınmıştır (18/05/2021 tarihli 38032705 nolu). Veri toplama öncesi hemşirelere çalışma hakkında bilgi verilip, sözlü ve yazılı aydınlatılmış onamları alınmıştır. Araştırma, Helsinki Bildirgesi Prensipleri'ne uygun olarak yapılmıştır.

Bulgular

Tablo1. Hemşirelerin sosyodemografik özellikleri (n=139)

Değişkenler	Ort±SS*	Medyan (Min-Max)
Yaş	30.36±5.88	28(21-50)
Çalışma süresi	9.25±6.73	7(1-32)
	n	%
Cinsiyet		
Kadın	121	87.1
Erkek	18	12.9
Eğitim durumu		
Sağlık Meslek Lisesi	24	17.3
Ön Lisans	36	25.9
Lisans	68	48.9
Lisansüstü	11	7.9
Medeni durum		
Evli	64	46
Bekâr	75	54
Çalışılan klinik		
Acil Servis	27	19.4
Yoğun Bakım Ünitesi	23	16.5
Dâhili Servisler	31	22.3
Kadın Doğum ve Hastalıkları	8	5.8
Çocuk Servisi/Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitesi	21	15.1
Cerrahi Servisler	29	20.9
Toplam	139	100

*Ortalama±Standart Sapma

Hemşirelerinin sosyo-demografik özellikleri Tablo 1'de yer almaktadır. Araştırmaya katılan hemşirelerin yaş ortalamaları 30.36±5.88 ve meslekte çalışma süre ortalamaları 9.25±6.73'dür. Ayrıca araştırmaya katılan hemşirelerin %87.1'i kadın ve %54'ü bekârdır. Araştırmaya katılanların %48.9'u lisans eğitim düzeyine sahiptir. Hemşirelerin %22.3'ü dâhili servisler, %20.9'u cerrahi servisler, %19.4'ü acil servis, %16.5'i yoğun bakım ünitesi, %15.1'i çocuk/yeni doğan yoğun bakım ünitesi ve %5.8 kadın doğum ve hastalıkları servisinde çalışmaktadır.

COVID-19 sürecinde hemşirelerin bakım vermeye yönelik düşünceleri Tablo 2'de yer almaktadır. Araştırmaya katılan hemşirelerin COVID-19 sürecinde yetişkinlere kıyasla çocuk hastalara daha kolay bakım verebileceklerine yönelik ifadeleri; "Çocuklarda COVID-19 hastalığının daha hafif semptomlarının olması (n=37), çocukların COVID-19 hastalığı dışında kronik hastalıklarının daha az olması (n=35), çocuklarda COVID-19 hastalığının daha az görülmesi (n=27), çocuklarda COVID-19

hastalığına bağlı ölüm oranlarının düşük olması (n=19), COVID-19 hastalığının çocuklarda daha iyi klinik seyretmesi (n=17), çocuk hastalarla iletişimin daha kolay olması (n=15) ve çocukların maske, hijyen, mesafe gibi kurallara daha uyumlu olmaları (n=11)" şeklindedir. Hemşirelerin COVID-19 sürecinde çocuklara kıyasla yetişkin hastalara daha kolay bakım vermeye yönelik ifadelerini ise "Yetişkinler için belirli bir tedavi protokolünün olması (n=58), COVID-19 hastalığı semptomlarının belirgin olması (n=47), COVID-19 hastalığı konusunda hastaların bilgilerinin olması (n=36) ve hastaların COVID-19 hastalığı konusunda gerekli önlemleri almaları (n=29)" olarak belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan hemşirelerin COVID-19 sürecinde yetişkinlere kıyasla çocuk hastalara daha zor bakım verebileceklerine yönelik ifadeleri; "Çocuklarda COVID-19 hastalığı semptomlarının net olmaması (n=34), çocuk hastalarda COVID-19'un klinik tablosunun belirsiz olması (n=31), yoğun bakım sürecindeki çocukların ebeveynlerinin yanında olmaması (n=28), COVID-19 ile enfekte olan çocukların teşhisinin zor konulması (n=26), COVID-19 hastalığının çocuklarda net bir tedavisinin olmaması (n=29), COVID-19'un sürekli varyantlarının değişmesi ve semptomların çocuklarda değişmesi (n=25), çocuk yaş gruplarında immün yanıt oluşumundaki farklılıkların olması (n=21), COVID-19 hastalığının çocuklarda tespiti ve değerlendirmesi hakkında bilgi eksikliği olması (n=18), daha önceden pandemi deneyiminin olmaması (n=21) ve spesifik bir aşının olmaması (n=30)" şeklindedir.

Hemşirelerin COVID-19 sürecinde çocuklara kıyasla yetişkin hastalara daha zor bakım vermeye yönelik ifadelerini ise "yetişkinlerde COVID-19 hastalığına ek kronik hastalıkların olmasının bu süreci zorlaştırması (n=73), hastaların yaşının ilerlemesiyle COVID-19 hastalığının ağır seyretmesi (n=65) ve yetişkin hastaların bakımının fazla fiziksel güç gerektirmesi (n=38)" olarak belirtmişlerdir.

Tartışma

Bu araştırmada, hemşirelerin çocuk ve yetişkinlere COVID-19 sürecinde bakım vermeye yönelik düşünceleri değerlendirilmiştir. Hemşirelerin bu düşüncelerinin belirlenmesi, COVID-19 sürecinde çocuk ve yetişkinlere yönelik bütüncül ve kaliteli bakımın sağlanmasında yol gösterici olabileceği için oldukça önemlidir.

Literatürde çocuk COVID-19 vakalarında yetişkinlere kıyasla hastalığın ciddiyetinin daha hafif ve ölüm oranının çok daha düşük olduğu belirtilmektedir (Alhazzani ve ark., 2020; Besli ve ark., 2021; Cui ve ark., 2021; Dong ve ark., 2020; Guo ve ark., 2020; Shen ve ark., 2020; Yılmaz ve ark., 2020; Zhang ve ark., 2020). Bu araştırmada hemşireler "Çocuklarda COVID-19 hastalığının daha hafif semptomlarının olması, iyi klinik seyrinin olması ve ölüm oranlarının düşük olması" nedenleriyle çocuk hastalara daha kolay bakım vereceklerini ifade etmişlerdir. Karbuç ve arkadaşlarının (2021) yaptıkları çalışmalarında, COVID-19 tanılı çocuk hastaların %57.7'sinin hafif semptomları olduğu saptanmıştır (Karbuç ve ark., 2021). Cui ve arkadaşları tarafından yapılan bir meta-analiz çalışmasında, COVID-19 tanılı çocuk hastaların %33'ünün hafif semptomlarının olduğu ve bu hastalarda ölümün olmadığı belirtilmiştir (Cui ve ark., 2021). COVID-19 tanılı çocuk hastalarla yapılan başka bir çalışmada ise hastaların %51'inin hafif semptomları olduğu saptanmıştır (Dong ve ark., 2020). Bu araştırmada, hemşirelerin COVID-19 sürecinde yetişkinlere kıyasla çocuk hastalara daha kolay bakım vermeye yönelik

Tablo 2. Katılımcıların sosyodemografik ve obstetrik özelliklerinin gebelik durumlarına göre karşılaştırılması (n= 603)

Hemşirelerin çocuk - yetişkin hastalara kolay bakıma yönelik ifadeleri		n*	%
Çocuk	Çocuklarda COVID-19 hastalığı semptomlarının daha hafif olması	37	26.6
	Çocuklarda COVID-19 hastalığı dışında kronik hastalıklarının daha az olması	35	25.1
	Çocuklarda COVID-19 hastalığının daha az görülmesi	27	19.4
	Çocuklarda COVID-19 hastalığına bağlı ölüm oranlarının düşük olması	19	13.6
	Çocuklarda COVID-19 hastalığının daha iyi klinik seyretmesi	17	12.2
	Çocuk hastalarla iletişimin daha kolay olması	15	10.7
	Çocukların maske, hijyen, mesafe gibi kurallara daha uyumlu olmaları	11	7.9
Yetişkin	Yetişkinler için belirli bir tedavi protokolünün olması	58	41.7
	COVID-19 hastalığı semptomlarının belirgin olması	47	33.8
	COVID-19 hastalığı konusunda hastaların bilgilerinin olması	36	25.8
	Hastaların COVID-19 hastalığı konusunda gerekli önlemleri almaları	29	20.8
Hemşirelerin çocuk - yetişkin hastalara zor bakıma yönelik ifadeleri			
Çocuk	Çocuklarda COVID-19 hastalığı semptomlarının net olmaması	34	24.4
	Çocuk hastalarda COVID-19'un klinik tablosunun belirsiz olması	31	22.3
	Çocuklarda spesifik bir aşının olmaması	30	21.5
	COVID-19 hastalığının çocuklarda net bir tedavisinin olmaması	29	20.8
	Yoğun bakım sürecindeki çocukların ebeveynlerinin yanında olmaması	28	20.1
	COVID-19 ile enfekte olan çocukların teşhisinin zor konulması	26	18.7
	COVID-19'un sürekli varyantlarının değişmesi ve semptomların çocuklarda değişmesi	25	17.9
	Çocuk yaş gruplarında immün yanıt oluşumundaki farklılıkların olması	21	15.1
	Daha önceden pandemi deneyiminin olmaması	21	15.1
	COVID-19 hastalığının çocuklarda tespiti ve değerlendirmesi hakkında bilgi eksikliğinin olması	18	12.9
Yetişkin	Yetişkinlerde COVID-19 hastalığına ek kronik hastalıkların olmasının bu süreci zorlaştırması	73	52.5
	Hastaların yaşının ilerlemesiyle COVID-19 hastalığının ağır seyretmesi	65	46.7
	Yetişkin hastaların bakımının fazla fiziksel güç gerektirmesi	38	27.3

* birden fazla cevap verilmiştir.

ifadeleri literatürde yer alan çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir (Al-Motlaq ve ark., 2021; Joo & Liu, 2021; Kiraner & Terzi, 2020; Sadati ve ark., 2020).

SARS-CoV-2, bilinmeyen doğası, değişken semptomları ve komplikasyonları olan gizemli bir virüsdür. COVID-19 hastalığı bazı hastalarda hafif veya asemptomatik olabilirken bazı hastalarda ise pnömoni, solunum sıkıntısı ve hatta ölüm gibi ciddi komplikasyonlara da sebep olabilir (Huang ve ark., 2020; Kang, 2020; Lu ve ark., 2020; Menni ve ark., 2020; Pan ve ark., 2020; Stokes ve ark., 2020). Bu çalışmada hemşireler "yetişkin hastalarda semptomlarının belirgin olmasının" yetişkin hastalara daha kolay bakıma yönelik düşüncelerini etkilediğini ifade etmişlerdir. Bu bulgu ile yetişkin COVID-19 hastasının "yaşayabileceği tüm semptomları, bu semptomları ne şiddette yaşadığını bilmek ve değerlendirebilmek" hemşirelerin yetişkin hastalara bütüncül ve kaliteli bir bakım sunabilmesinde etkili olduğu söylenebilir. Yetişkinlere kıyasla çocuklarda COVID-19 hastalığının semptomları daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmamaktadır (Huang ve ark., 2020; Kang, 2020; Lu ve ark., 2020; Menni ve ark., 2020; Pan ve ark., 2020; Stokes ve ark., 2020). Bu çalışmada, hemşireler "COVID-19 ile enfekte olan çocukların teşhisinin zor konulması, klinik tablosunun belirsiz olması, semptomların net olmaması, sürekli varyantların değişmesi ve semptomların çocuklarda değişmesi" gibi faktörler nedeniyle çocuk hastalara daha zor bakıma vereceklerini ifade etmişlerdir. Bu çocukların hastaneye solunum yolu semptomları ile başvurmaları çoğunlukla diğer hastalıklarla karıştırılabilmektedir. Bu süreçte virüsün yayılmasını önlemek için gerekli önlemler alınmayabilir (Adams & Walls, 2020; Choi ve ark., 2020; Góes ve ark., 2020). Bu nedenle hemşirelerin COVID-19 hastalığının özelliklerde çocuklardaki semptomları ve klinik seyri hakkında sürekli eğitimler almaları oldukça önemlidir.

Bu çalışmada hemşireler "COVID-19 hastalığının çocuklarda tespiti ve değerlendirmesi hakkında bilgi eksikliği olması" nedeniyle çocuk hastalara daha zor bakıma vereceklerini ifade etmişlerdir. Joo & Liu (2021) yaptıkları çalışmalarında, hemşirelerin COVID-19 hakkındaki bilgilerinin

sınırlı olduğunu belirtmişlerdir (Joo & Liu, 2021). Literatürde benzer çalışma sonuçlarına rastlanmamakla birlikte yetişkin hastalara yönelik veriler yer almaktadır. Sheng ve arkadaşlarının (2020) yaptıkları çalışmalarında ise hemşirelerin COVID-19 hakkında belirsiz ve güvenilmez bilgilerin olmasının düşük kaliteli bakıma neden olduğunu ifade etmişlerdir (Sheng, Zhang, Wang & Cai, 2020). Yapılan başka bir çalışmada ise hemşirelerin COVID-19 hakkında sınırlı ve yetersiz bilgiye sahip oldukları saptanmıştır (Sadati ve ark., 2020). Schroeder ve arkadaşlarının (2020) yaptıkları çalışmada, hemşireler COVID-19 hastalığı hakkında çok fazla bilgi olduğunu ve bu bilgilerin hepsini takip etmekte zorlandıklarını ifade etmişlerdir (Schroeder Norful, Travers & Aliyu, 2020). Yin & Zeng (2020) yaptıkları çalışmada ise hemşirelerin büyük bir çoğunluğunun COVID-19 hastalığı hakkında daha fazla bilgi edinmek istediklerini belirtmişlerdir (Yin & Zeng, 2020). Bu doğrultuda, hemşireler COVID-19 tanısı alan hastalara nasıl bakıma verileceği hakkında kesin, kanıta dayalı bilgilere gereksinim duymaktadır. Hemşirelere COVID-19 hastalığı hakkında güncel bilgiler sağlamak için COVID-19 ile ilgili kalitatif ve kantitatif çalışmaların yapılması önerilebilir.

Aileler, hemşirelik bakımın kalitesinin, güvenliğinin ve sonuçlarının anahtarıdır. COVID-19 sürecinde hastalığın yayılımını azaltmaya yönelik alınan önlemlerden biri de yoğun bakım ünitelerinde hastalara ziyaret kısıtlamalarının uygulanmasıdır (Al-Motlaq ve ark., 2021; Kaslow ve ark., 2021; Rezaee, Mardani-Hamoooleh & Seraji, 2020). Bu çalışmada hemşireler "yoğun bakım sürecindeki çocukların ebeveynlerinin yanında olamaması" nedeniyle çocuk hastalara daha zor bakıma vereceklerini ifade etmişlerdir. Rezaee, Mardani-Hamoooleh & Seraji (2020) yaptıkları çalışmalarında, hemşireler COVID-19 hastaları için aile merkezli bakımın olmamasını hem aile hem de hasta için etik bir zorluk olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Aile merkezli bakımın uygulanmamasıyla birlikte hemşireler hastaların duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarının karşılanması ve günlük yaşam aktivitelerini sağlanmasında etkin rol alırlar. Ayrıca hemşireler aileleri aramak veya onlardan gelen çağrılarının alınması, hastalar ve aileleri arasında sanal iletişimin

sağlanması ve hastaların eşyalarını almak için aile üyeleriyle etkileşimde bulunmasını da sağlamaktadırlar (Al-Motlaq ve ark., 2021; Kaslow ve ark., 2021; Rezaee ve ark., 2020). Bu nedenle, COVID-19 hastalarında aile merkezli bakım eksikliğinin sorununu çözmek için aile ile iletişime ve aile katılımını teşvik etmeye yönelik tele-sağlık iletişim stratejileri geliştirilmelidir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın bir devlet hastanesinde çalışan hemşireler ile yapılması bu araştırmanın bir sınırlılığını oluşturmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma, COVID-19 sürecinde hemşirelerin çocuk ve yetişkinlere bakım vermeye yönelik düşüncelerinin önemini vurgulamaktadır. Hemşireler "COVID-19 ile enfekte olan çocukların teşhisinin zor konulması, klinik tablosunun belirsiz olması, semptomların net olmaması, yoğun bakım sürecindeki çocukların ebeveynlerinin yanında olamaması, sürekli varyantların değişmesi ve semptomların çocuklarda değişmesi" nedenleriyle yetişkinlere kıyasla çocuk hastalara daha zor bakım vereceklerini ifade etmişlerdir. Bu nedenle, hemşirelerin çocuklardaki COVID-19 hastalığının semptomları ve klinik seyri hakkında sürekli eğitim kursların, seminerlerin ve hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesinin faydalı olabileceği düşünülmektedir. COVID-19 tanılı çocuk hastalarda hemşirelik bakım kalitesini artırmaya yönelik kanıta dayalı rehberler geliştirilmelidir. Ayrıca, COVID-19 tanılı hastaların rutin bakımının yanında aile merkezli bakımın da oldukça önemli olması nedeniyle bu süreçte aile katılımını destekleyen kurumsal stratejiler geliştirilmelidir.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Teşekkür

Yazarlar, araştırmaya katılan hemşirelere bu çalışmada gösterdikleri sabır ve işbirlikleri için çok müteşekkirdir.

Finansal Destek

Bu araştırma, kamu, ticari veya kar amacı gütmeyen sektörlerdeki finansman kuruluşlarından herhangi bir özel hibe almamıştır.

Etik Komite Onayı

Araştırmanın yapılabilmesi için Gümüşhane Üniversitesi Etik Kurulu'ndan etik kurul onayı alınmıştır (14/04/2021 tarihli 2021/3 nolu). Bu çalışma Helsinki Deklarasyonuna göre yapıldı.

Bilgilendirilmiş Onam

Veri toplamadan önce hemşirelere çalışma hakkında bilgi verilip, sözlü ve yazılı aydınlatılmış onamları alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi

Dış bağımsız.

Yazar Katkıları

V.A.C.: Fikir/Kavram, Tasarım, Danışmanlık, Veri Toplanması, Analiz ve Yorum, Kaynak Taraması, Makalenin Yazımı, Eleştirel İnceleme

B.A.: Metodoloji, Eleştirel İnceleme, Makale Yazımı

Kaynaklar

Adams, J. G., & Walls, R. M. (2020). Supporting the health care workforce during the COVID-19 global epidemic. *JAMA*, 323(15), 1439-1440. <https://doi.org/10.1001/jama.2020.39722>

Alhazzani, W., Møller, M. H., Arabi, Y. M., Loeb, M., Gong, M. N., Fan, E., ... & Rhodes, A. (2020). Surviving Sepsis Campaign: Guidelines

on the management of critically ill adults with Coronavirus Disease 2019 (COVID-19). *Intensive Care Medicine*, 46(5), 854-887. <https://doi.org/10.1007/s00134-020-06022-5>

Al-Motlaq, M., Neill, S., Foster, M. J., Coyne, I., Houghton, D., Angelhoff, C., ... & Majamanda, M. (2021). Position statement of the international network for child and family centered care: Child and family centred care during the COVID19 pandemic. *Journal of Pediatric Nursing*, 61, 140-143. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2021.05.002>

Al-Tawfiq, J. A. (2020). Asymptomatic coronavirus infection: MERS-CoV and SARS-CoV-2 (COVID-19). *Travel Medicine and Infectious Disease*, 35, 101608. <https://doi.org/10.1016/j.tmaid.2020.101608>

Besli, G. E., Demir, S. Ö., Girit, S., Arman, T., Duyu, M., & Arslanoglu, S. (2021). COVID-19 in children: A single center experience from Istanbul, Turkey. *Medical Journal of Bakirkoy*, 17(1), 64-71. <https://doi.org/10.5222/BMJ.2021.60490>

Bi, Q., Wu, Y., Mei, S., Ye, C., Zou, X., Zhang, Z., ... & Feng, T. (2020). Epidemiology and transmission of COVID-19 in Shenzhen China: Analysis of 391 cases and 1,286 of their close contacts. *MedRxiv*. <https://doi.org/10.1101/2020.03.03.20028423>

Bosnali, O., & Tander, B. (2020). COVID-19 pandemisi ve çocuk cerrahisi. *Çocuk Cerrahisi Dergisi*, 34(1), 1-8. <https://doi.org/10.5222/JTAPS.2020.62333>

Centers for Disease Control and Prevention. (2021). Coronavirus disease 2019 in children — United States, February 12–April 2, 2020. *MMWR*. <https://www.cdc.gov/mmwr/volumes/69/wr/mm6914e4.htm> adresinden erişildi. Erişim tarihi: 15.09.2021.

Chan, J. F. W., Yuan, S., Kok, K. H., To, K. K. W., Chu, H., Yang, J., ... & Yuen, K. Y. (2020). A familial cluster of pneumonia associated with the 2019 novel coronavirus indicating person-to-person transmission: a study of a family cluster. *The Lancet*, 395(10223), 514-523. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30154-9](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30154-9)

Choi, S. H., Kim, H. W., Kang, J. M., Kim, D. H., & Cho, E. Y. (2020). Epidemiology and clinical features of coronavirus disease 2019 in children. *Clinical and Experimental Pediatrics*, 63(4), 125-132. <https://doi.org/10.3345/cep.20200.00535>

Costi, S., Caporali, R., & Cimaz, R. (2020). Dealing with COVID-19 in a pediatric rheumatology unit in Italy. *Pediatric Drugs*, 22(3), 263-264. <https://doi.org/10.1007/s40272-020-00395-2>

Cui, X., Zhao, Z., Zhang, T., Guo, W., Guo, W., Zheng, J., ... & Cai, C. (2021). A systematic review and meta-analysis of children with coronavirus disease 2019 (COVID-19). *Journal of Medical Virology*, 93(2), 1057-1069. <https://doi.org/10.1002/jmv.26398>

Demirçelik, Y., & Kanık, A. (2020). Çocuklarda Covid-19: Epidemiyoloji ve klinik bulgular. *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*, 30(Ek sayı), 58-62 <https://doi.org/10.5222/terh.2020.60320>

Dong, Y., Mo, X. I., Hu, Y., Qi, X., Jiang, F., Jiang, Z., & Tong, S. (2020). Epidemiological characteristics of 2143 pediatric patients with 2019 coronavirus disease in China. *Pediatrics*. <https://doi.org/10.1542/peds.2020-0702>

Góes, F. G. B., da Silva, A. C. S. S., dos Santos, A. S. T., Pereira-Ávila, F. M. V., da Silva, L. J., da Silva, L. F., & Goulart, M. D. C. (2020). Challenges faced by pediatric nursing workers in the face of the COVID-19 pandemic. *Revista Latino-Americana de Enfermagem*, 28. <https://doi.org/10.1590/1518-8345.4550.3367>

Guan, W. J., Ni, Z. Y., Hu, Y., Liang, W. H., Ou, C. Q., He, J. X., ... & Zhong, N. S. (2020). Clinical characteristics of coronavirus disease 2019 in China. *New England Journal of Medicine*, 382(18), 1708-1720. <https://doi.org/10.1056/NEJMoa2002032>

Guo, C. X., He, L., Yin, J. Y., Meng, X. G., Tan, W., Yang, G. P., ... & Chen, X. (2020). Epidemiological and clinical features of pediatric COVID-19. *BMC Medicine*, 18(1), 1-7. <https://doi.org/10.1186/s12916-020-01719-2>

Huang, C., Wang, Y., Li, X., Ren, L., Zhao, J., Hu, Y., ... & Cao, B. (2020). Clinical features of patients infected with 2019 novel coronavirus in Wuhan, China. *The Lancet*, 395(10223), 497-506. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30183-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30183-5)

Joo, J. Y., & Liu, M. F. (2021). Nurses' barriers to caring for patients with COVID-19: a qualitative systematic review. *International Nursing Review*, 68(2), 202-213. <https://doi.org/10.1111/inr.12648>

- Kang, Y. J. (2020). Mortality rate of infection with COVID-19 in Korea from the perspective of underlying disease. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 14(3), 384-386. <https://doi.org/10.1017/dmp.2020.60>
- Karbuç, A., Akkoc, G., Demirdag, T. B., Ciftçođan, D. Y., Ozer, A., Cakir, D., ... & Kara, A. (2021). Epidemiological, clinical, and laboratory features of children with COVID-19 in Turkey. *Frontiers in Pediatrics*, 9, 631547. <https://doi.org/10.3389/fped.2021.631547>
- Kaslow, N. J., Dunn, S. E., Bonsall, J. M., Mekonnen, E., Newsome, J., Pendley, A. M., ... & Schwartz, A. C. (2021). A roadmap for patient- and family-centered care during the pandemic. *Couple and Family Psychology: Research and Practice*. <https://doi.org/10.1037/cfp0000176>
- Kiraner, E., & Terzi, B. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde yoğun bakım hemşireliği. *Yoğun Bakım Hemşireliği Derg*, 24(EK-1), 83-8.
- Lu, W., Yuan, L., Xu, J., Xue, F., Zhao, B., & Webster, C. (2020). The psychological effects of quarantine during COVID-19 outbreak: Sentiment analysis of social media data. *The Lancet, Available at SSRN* 3627268. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3627268>
- Menni, C., Valdes, A. M., Freidin, M. B., Sudre, C. H., Nguyen, L. H., Drew, D. A., ... & Spector, T. D. (2020). Real-time tracking of self-reported symptoms to predict potential COVID-19. *Nature Medicine*, 26(7), 1037-1040. <https://doi.org/10.1038/s41591-020-0916-2>
- Pan, L., Mu, M., Yang, P., Sun, Y., Wang, R., Yan, J., ... & Tu, L. (2020). Clinical characteristics of COVID-19 patients with digestive symptoms in Hubei, China: a descriptive, cross-sectional, multicenter study. *The American Journal of Gastroenterology*, 115, 766-73.
- Qiu, H., Wu, J., Hong, L., Luo, Y., Song, Q., & Chen, D. (2020). Clinical and epidemiological features of 36 children with coronavirus disease 2019 (COVID-19) in Zhejiang, China: an observational cohort study. *The Lancet Infectious Diseases*, 20(6), 689-696. [https://doi.org/10.1016/S1473-3099\(20\)30198-5](https://doi.org/10.1016/S1473-3099(20)30198-5)
- Rezaee, N., Mardani-Hamooleh, M., & Seraji, M. (2020). Nurses' perception of ethical challenges in caring for patients with COVID-19: A qualitative analysis. *Journal of Medical Ethics and History of Medicine*, 13(23), 1-13 <https://doi.org/10.18502/jmehm.v13i23.4954>
- Sadati, AK., Zarei, L., Shahabi, S., Heydari, S. T., Taheri, V., Jiriaei, R., ... & Lankarani, K. B. (2021). Nursing experiences of COVID-19 outbreak in Iran: A qualitative study. *Nursing Open*, 8(1), 72-79. <https://doi.org/10.1002/nop.2.604>
- Schroeder, K., Norful, A.A., Travers, J. & Aliyu, S. (2020) Nursing perspectives on care delivery during the early stages of the COVID-19 pandemic: A qualitative study. *International Journal of Nursing Studies Advances*, 2, 100006. <https://doi.org/10.1016/j.ijnasa.2020.100006>
- She, J., Liu, L., & Liu, W. (2020). COVID-19 epidemic: Disease characteristics in children. *Journal of Medical Virology*, 92(7), 747-754. <https://doi.org/10.1002/jmv.25807>
- Shen, K. L., Yang, Y. H., Jiang, R. M., Wang, T. Y., Zhao, D. C., Jiang, Y., ... & Wang, X. F. (2020). Updated diagnosis, treatment and prevention of COVID-19 in children: experts' consensus statement (condensed version of the second edition). *World Journal of Pediatrics*, 16(3), 232-239. <https://doi.org/10.1007/s12519-020-00362-4>
- Sheng, Q., Zhang, X., Wang, X., & Cai, C. (2020). The influence of experiences of involvement in the COVID-19 rescue task on the professional identity among Chinese nurses: A qualitative study. *Journal of Nursing Management*, 28(7), 1662-1669. <https://doi.org/10.1111/jonm.13122>
- Stokes, E. K., Zambrano, L. D., Anderson, K. N., Marder, E. P., Raz, K. M., El Burai Felix, S., Tie, Y., & Fullerton, K. E. (2020). Coronavirus Disease 2019 Case Surveillance - United States, January 22-May 30, 2020. *MMWR. Morbidity and Mortality Weekly Report*, 69(24), 759-765. <https://doi.org/10.15585/mmwr.mm6924e2>
- World Health Organization (2021a). WHO announces COVID-19 outbreak a pandemic. <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/news/news/2020/3/who-announces-covid-19-outbreak-a-pandemic> adresinden erişildi. Erişim tarihi: 19.09.2021.
- World Health Organization (2021b). Coronavirus disease (COVID-19) dashboard. <https://covid19.who.int/> adresinden erişildi. Erişim tarihi: 19.09.2021.
- Wu, Z., & McGoogan, J. M. (2020). Characteristics of and important lessons from the coronavirus disease 2019 (COVID-19) outbreak in China: summary of a report of 72 314 cases from the Chinese Center for Disease Control and Prevention. *JAMA*, 323(13), 1239-1242. <https://doi.org/10.1001/jama.2020.2648>
- Yılmaz, K., Gozupirinçiođlu, A., Aktar, F., Akın, A., Karabel, M., Yolbas, I., ... & Şen, V. (2020). Evaluation of the novel coronavirus disease in Turkish children: Preliminary outcomes. *Pediatric Pulmonology*, 55(12), 3587-3594. <https://doi.org/10.1002/ppul.25095>
- Yin, X., & Zeng, L. (2020). A study on the psychological needs of nurses caring for patients with coronavirus disease 2019 from the perspective of the existence, relatedness, and growth theory. *International Journal of Nursing Sciences*, 7(2), 157-160. <https://doi.org/10.1016/j.ijnss.2020.04.002>
- Zhang, C., Gu, J., Chen, Q., Deng, N., Li, J., Huang, L., & Zhou, X. (2020). Clinical and epidemiological characteristics of pediatric SARS-CoV-2 infections in China: A multicenter case series. *PLoS Medicine*, 17(6), e1003130.